

Meten en Monitoren van de Kwaliteit
in de Kinderopvang van baby's en peuters

DEELRAPPORT 3

HANDLEIDING BIJ DE WETENSCHAPPELIJKE NULMETING

MeMoQ is een samenwerking tussen
de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek UGent
Prof. Michel Vandenbroeck
en het Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs KU Leuven
Prof. Ferre Laevers

in opdracht van **Kind & Gezin**

Colofon

MeMoQ (Meten en Monitoren van de kwaliteit in de kinderopvang van baby's en peuters) is een onderzoeksproject in opdracht van Kind en Gezin.

MeMoQ is een samenwerking tussen de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent en het Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs KU Leuven.

Projectleiders: Prof. Michel Vandenbroeck (UGent) en Prof. Ferre Laevers (KU Leuven)

Onderzoekers: Mieke Daems (KU Leuven), Bart Declercq (KU Leuven), Hester Hulpia (UGent), Jeroen Janssen (UGent), Charlotte Van Cleynenbreugel (KU Leuven).

Advies inzake steekproeftrekking: dr. Evelien Buyse, KU Leuven en Prof. Yves Rosseel, UGent

We zijn bijzonder dankbaar voor alle opvanglocaties die hun medewerking aan deze nulmeting hebben verleend.

MeMoQ bestaat uit volgende deelonderzoeken:

- Het uitwerken van een pedagogisch raamwerk voor de Vlaamse kinderopvang van baby's en peuters
- Het ontwikkelen van een instrumentarium voor de wetenschappelijke meting van de pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang van baby's en peuters
- Een wetenschappelijke nulmeting bij een representatieve steekproef uit de Vlaamse kinderopvang van baby's en peuters
- Het ontwikkelen van een monitoring-instrument voor de pedagogische kwaliteit voor Zorginspectie
- Het ontwikkelen van een zelfevaluatie-instrument over pedagogische kwaliteit dat ook gebruikt kan worden voor pedagogische coaching.

Er zijn 16 deelrapporten die deel uitmaken van de rapportage over MeMoQ.

1. Pedagogische raamwerk
2. Het instrumentarium van de wetenschappelijke nulmeting
3. Handleiding bij de wetenschappelijke nulmeting
4. Methodologie van het monitoring-instrument
5. Monitoring-instrument
6. Methodologie van het zelfevaluatie-instrument
7. Zelfevaluatie-instrument
8. Nulmeting: Methodologie van de nulmeting
9. Nulmeting: Welbevinden en betrokkenheid
10. Nulmeting: Emotionele en educatieve ondersteuning
11. Nulmeting: De omgeving
12. Nulmeting: Contextvariabelen
13. Nulmeting: De ouderbevraging
14. Samenvatting van de nulmeting
15. Normering
16. Technische bijlage

Dit rapport is het derde deelrapport en beschrijft het verloop van de wetenschappelijke nulmeting.

© 2016 Kind en Gezin – UGent – KU Leuven

Citeren uit dit rapport kan, mits correcte bronvermelding:

Van Cleynenbreugel, C., Hulpia, H., Daems, M., Declercq, B., Janssen, J., Laevers, F. & Vandenbroeck, M. (2016). *MeMoQ Deelrapport 3. Handleiding bij de wetenschappelijke nulmeting*. Brussel – Gent – Leuven: Kind en Gezin – UGent – KU Leuven.

Inhoud

Inleidend	4
1. Overleg en testfase	4
2. De steekproef van de nulmeting.....	5
2.1 Bepaling van de steekproef	5
2.2 Contactname	6
2.3 Respons rate	7
2.4 Beschrijving van de steekproef	9
3. Het instrumentarium	10
3.1 Praktische aanpak van het observatiebezoek.....	10
3.2 Overlap	10
3.3 Afname van het instrumentarium	11
4. Adviezen voor vervolgonderzoek	19
5. Bijlagen	21
5.1 Aanmoedigingsbrief minister Jo Vandeurzen.....	21
5.2 Draaiboek 'Telefonisch overleg'	24
5.3 Samenvattend draaiboek bezorgd aan opvanglocatie na telefonisch overleg	25
5.4 Bedankingsbrief.....	28

Lijst met Tabellen

<i>Tabel 1. Fasen in de contactname van de nulmeting</i>	6
<i>Tabel 2. Respons rate per opvangtype</i>	7
<i>Tabel 3. Gedetailleerd overzicht van weigeringen per opvangtype</i>	8
<i>Tabel 4. Algemene gegevens m.b.t. kinderen en kinderbegeleiders in geobserveerde leefgroepen</i>	9
<i>Tabel 5. Overzicht van de verdeling IKT/niet IKT per opvangvorm</i>	9
<i>Tabel 6. Scenario van een voormiddagobservatie</i>	10
<i>Tabel 7. Overzicht van overlaps per opvangtype</i>	10
<i>Tabel 8. Aantal geobserveerde kinderen voor welbevinden en betrokkenheid per cyclus</i>	11
<i>Tabel 9. Aantal geobserveerde kinderen voor welbevinden en betrokkenheid per opvangvorm</i>	11
<i>Tabel 10. Aantal uitgevoerde cycli per opvangvorm</i>	12
<i>Tabel 11. Plaats van observatie van welbevinden en betrokkenheid per cyclus</i>	12
<i>Tabel 12. Plaats van observatie van welbevinden en betrokkenheid per opvangvorm</i>	12
<i>Tabel 13 Aantal afgewerkte CLASS-cycli voor CLASS Infant en CLASS Toddler</i>	13
<i>Tabel 14. Aantal CLASS Infant en CLASS Toddler observaties per opvangvorm</i>	13
<i>Tabel 15. Aantal ingevulde Activiteitenlijsten per opvangvorm</i>	14
<i>Tabel 16. Aantal ingevulde Activiteitenlijsten per opvangvorm en leeftijd</i>	15
<i>Tabel 17. Respons contextvragenlijsten per opvangvorm</i>	16
<i>Tabel 18. Respons ouderbevraging per opvangvorm</i>	17

Lijst met Figuren

<i>Figuur 1. Overzicht van respons rate (in %) op niveau van de opvanglocatie</i>	19

Inleidend

In dit deelrapport gaan we dieper in op het verloop van de wetenschappelijke nulmeting. We beschrijven hoe de steekproef tot stand is gekomen en hoe de deelnemende opvanglocaties gecontacteerd werden.

Daarnaast komt het instrumentarium aan bod, waarbij we ingaan op de praktische en organisatorische aspecten en de verzamelde data. Tot slot geven we in dit deelrapport advies voor vervolgonderzoek.

1. Overleg en testfase

De onderzoeksopzet, de keuze van het instrumentarium, de constructie van de contextvragenlijst, de ouderbevraging en de omgevingschaal, evenals de steekproeftrekking en het protocol voor contactname en voor de observatie zelf zijn steeds zorgvuldig afgetoetst met een klankbordgroep bestaande uit relevante stakeholders:

- Centrum voor volwassenenonderwijs Vormingsleergang voor Sociaal en Pedagogische Werk
- De Ster, kinderdagverblijf
- Femma
- Gemeenschapsonderwijs
- Gezinsbond
- Kind en Gezin
- Kinderrechtencoalitie
- Kinderrechtencommissariaat
- Landelijke Kinderopvang
- Minderhedenforum
- Netwerk tegen armoede
- Onderwijs Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap
- Overleg Hogescholen Pedagogie Jonge Kind
- Pietje Pek, kinderdagverblijf
- Pluralistisch Platform Jeugdzorg
- Provinciale Commissie Buitenschoolse Opvang Limburg
- Solidariteit voor het Gezin,
- Stad Gent, dienst Kinderopvang
- Thuishulp Reddie Teddy
- Unieko
- Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten
- Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen
- Vlaamse Diensten voor Opvanggezinnen
- Vlaamse Gemeenschapscommissie
- Vlaams Welzijnsverbond
- VoorZet
- Vormingscentrum Opvoeding en Kinderopvang
- Katholiek Onderwijs Vlaanderen
- Zorginspectie

Alle beslissingen werden bovendien goedgekeurd door de stuurgroep, bestaande uit het onderzoeksteam, de opdrachtgever (Kind en Gezin) en Zorginspectie.

Daarnaast deden we beroep op de methodologische expertise van Dr. Evelien Buyse (KU Leuven), Prof. Dr. Yves Rosseel (UGent) en Dr. Pauline Slot (Universiteit Utrecht).

Alle dimensies van het wetenschappelijk instrumentarium werden uitgetest in een pilotstudie bij 120 leefgroepen. Op basis van deze testfase werd het wetenschappelijk instrumentarium en het bijhorend protocol voor afname geoptimaliseerd in functie van de wetenschappelijke nulmeting

2. De steekproef van de nulmeting

2.1 Bepaling van de steekproef

In de oorspronkelijke projecttekst van het MeMoQ-project stond aangegeven dat 600 leefgroepen (300 groepsopvang en 300 gezinsopvang) betrokken zouden worden in de nulmeting. Echter, na de testfase bleek dit niet haalbaar in de voorziene timing. Meer bepaald leerde de testfase ons dat enkel tijdens voormiddagen een voldoende lange tijd kinderen aanwezig en wakker zijn om het hele instrumentarium af te kunnen nemen. Daarenboven wordt ook internationaal voor wetenschappelijk onderzoek voornamelijk in de voormiddag geobserveerd.

Na overleg met de methodologen, de stuurgroep en de klankbordgroep werd besloten om te kiezen voor een steekproef van 400 opvanglocaties, met een gelijke verdeling naar (toenmalige¹) opvangtype.

De verschillende stappen voor de steekproeftrekking:

1. *Het databestand:* Kind & Gezin bezorgde de onderzoekers het databestand om de steekproef te trekken. Dat databestand bevat alle opvanglocaties die 'vergund en opgestart' zijn. Opvanglocaties die om de één of andere reden niet 'operationeel' zijn, werden bijgevolg niet opgenomen in het bestand. Het gaat dus om één bestand met alle opvanglocaties van Vlaanderen². Het databestand bevat de contactgegevens van kinderdagverblijven en individuele onthaalouders (al dan niet aangesloten bij een dienst), behalve van onthaalouders aangesloten bij diensten die geen gegevens willen doorgeven aan Kind & Gezin. Voor de meeste opvanglocaties konden de onderzoekers uit het databestand informatie halen over capaciteit, subsidiemerk, rechtsvorm en contactgegevens op het niveau van de organisator en de vestiging (verantwoordelijke).
2. *Steekproeftrekking: getrapte steekproef naar opvangtype.* Het databestand werd gegroepeerd in vier deelgroepen³:
 - zelfstandige kinderdagverblijven met attest van toezicht: ZKDV
 - erkende groepsopvang (kinderdagverblijven of samenwerkende onthaalouders): EKDV
 - aangesloten onthaalouders verbonden aan een erkende dienst voor onthaalouders (AOO)
 - zelfstandige onthaalouders met attest van toezicht (ZOO)Uit elke deelgroep werden op basis van toeval 100 opvanglocaties geselecteerd.
3. *Procedure van toewijzing aan observator:* De 400 getrokken units werden op de volgende wijze verdeeld onder de verschillende observatoren:
 - Na trekking van de units werden deze per provincie geordend.
 - De units uit de provincies West- en Oost-Vlaanderen werden toebedeeld aan de observatoren van de UGent, die van Vlaams-Brabant (incl. Brussel) en Limburg aan de observatoren van de KU Leuven.
 - Er werd een balans opgemaakt van deze verdeling. Op basis van deze vergelijking werden de overige units uit de provincie Antwerpen toegekend, in functie van een gelijke verdeling.
 - Elke observator koos uit de toegewezen units het aantal waarvoor hij/zij verantwoordelijk is.
4. *Procedure bij weigering:* Bij weigering tot deelname, kozen de onderzoekers de volgende opvanglocatie in rij die behoort tot zijn of haar 'zone'.

¹De steekproef is getrokken in 2015 en is gebaseerd op het toen nog gangbare onderscheid tussen zelfstandige opvanglocaties enerzijds en erkende en gesubsidieerde opvanglocaties anderzijds.

² i.e. Vlaanderen en Brussels Hoofdstedelijk Gewest

³ Het databestand van K&G bevatte voor 244 opvanglocaties (2,9%) onvoldoende informatie om deze locatie toe te wijzen aan een bepaald opvangtype. Er werd geen eenduidige verklaring gevonden voor dit gebrek aan informatie (bv. niet allemaal starters), waardoor we deze groep buiten beschouwing hebben gelaten.

2.2 Contactname

De wetenschappelijke nulmeting vond plaats over een periode van ongeveer 7 maanden, van september 2015 tot begin april 2016.

In de nulmeting was het belangrijk om een zo hoog mogelijke respons te hebben, om dus een correcte uitspraak te kunnen doen over de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang. Daarom werd veel energie gestoken in de contactname van de opvanglocaties.

Gezien de lengte van deze periode was het onwenselijk om op voorhand alle 400 opvanglocaties te contacteren. Daarom werd gekozen voor een gefaseerde contactname. Dat betekent concreet dat de contactname van de 400 geselecteerde locaties verliep in drie fasen (zie Tabel 1).

Tabel 1. Fasen in de contactname van de nulmeting

Fase	Periode 2015-2016	Stap
1 ^e fase	19/06	Brief verzenden (door Kind & Gezin)
	Vanaf 29/06	Telefonische contactname en postpakketten versturen
	1/09-30/10	Observaties
2 ^{de} fase	18/09	Brief verzenden (door Kind & Gezin)
	Vanaf 25/09	Telefonische contactname en postpakketten versturen
	2/11-29/01	Observaties
3 ^{de} fase	4/01	Brief verzenden (door Kind & Gezin)
	Vanaf 11/01	Telefonische contactname en postpakketten versturen
	01/02-08/04	Observaties

Elke fase bestond uit 4 stappen:

Stap 1: Contactname per brief

De geselecteerde opvanglocaties uit de steekproef krijgen, via Kind en Gezin, een brief toegestuurd van de minister met de boodschap dat ze geselecteerd zijn om deel te nemen aan de nulmeting. Die brief vermeldt eveneens dat één van de onderzoekers weldra contact zal opnemen om concrete afspraken te maken (zie Bijlage 5.1).

Stap 2: Telefonische contactname

Ongeveer één à twee weken nadat de geselecteerde opvanglocatie de brief ontving, nemen de onderzoekers telefonisch contact⁴ op met de verantwoordelijke of de onthaalouder. In het telefonisch gesprek geven de onderzoekers een korte toelichting bij het opzet van het onderzoek en de inhoud van deelname. Ook worden gegevens van de opvanglocatie overlopen en praktische afspraken gemaakt. Er zijn dus nooit onaangekondigde bezoeken.

Er wordt ook doorverwezen naar de website voor informatie: <http://www.memoq.ugent.be/>. In Bijlage 5.2 geven we het draaiboek voor de telefonische contactname.

Indien een opvanglocatie niet wenst deel te nemen, registreren de onderzoekers de reden die zij hiervoor opgeven. In de steekproef vervangen we deze opvanglocatie door 'de volgende in rij'. We contacteren deze alternatieve opvanglocatie per mail (indien te vinden op internet) of rechtstreeks per telefoon (stap 2). Indien het mailadres beschikbaar is, wordt een mail verzonden met in bijlage de brief van de minister.

⁴ Om de AOO te kunnen bereiken werd eerst de betrokken dienst gecontacteerd om de juiste contactgegevens van de geselecteerde AOO te verkrijgen.

Stap 3: Opsturen postpakket

Na de telefonische contactname wordt er voor elke opvanglocatie een postpakket opgemaakt en verstuurd per post en/of mail. Zo'n postpakket bevat:

- een samenvattend draaiboek met extra informatie over het onderzoek, de inhoud van de observaties, een link naar de online vragenlijsten voor de ouders en de verantwoordelijke en een overzicht van de gemaakte afspraken (zie bijlage 5.3);
- de vragenlijsten en enveloppes voor ouders;
- een papieren versie van de contextvragenlijst (indien gewenst).

Stap 4: Observatie

Na afloop van de observatie worden de verzamelde vragenlijsten voor ouders meegenomen en bespreekt men met de verantwoordelijke het invullen van de contextvragenlijst. Indien er voor ouders en/of verantwoordelijke onvoldoende tijd was om de vragenlijsten in te vullen (wegens bv. een beperkte tijdsperiode tussen het opsturen van het postpakket en de observatie) óf de verantwoordelijke verwacht dat er nog oudervragenlijsten zullen binnenkomen, laten de onderzoekers een grote enveloppe met postzegel achter. Zodoende kan de verantwoordelijke de overige vragenlijsten alsnog kosteloos bezorgen aan de onderzoekers.

Na afloop van de nulmeting ontvangt elke opvanglocatie een bedankingsbrief van de onderzoekers (zie bijlage 5.4).

2.3 Respons rate

In de nulmeting, die als doel heeft uitspraken te doen over dé Vlaamse kinderopvang, is een representatieve steekproef cruciaal; het is dus belangrijk om zo weinig mogelijk weigeringen te hebben.

In onderstaande Tabel 2 geven we een beeld van het aantal contactnames, de toezeggingen en de weigeringen. Zo wordt een duidelijk beeld geschetst van de respons rate.

Tabel 2. Respons rate per opvangtype

	ZKDV	EKDV	AOO	ZOO	TOTAAL
# Contactnames	141	118	188	264	711
# Toezeggingen	100	100	100	100	400
# Onmogelijkheden	21	8	61	89	179
# Weigeringen	20	10	27	75	132
% Weigeringen nulmeting	16.7%	9.1%	21.3%	42.9%	24.8%
% Weigeringen testfase	27.3%	18.2%	16.7%	57.4%	35.1%

Bovenstaand overzicht toont ons dat er, ondanks een algemene daling van het aantal weigeringen ten opzichte van de testfase, een hoog percentage zelfstandige onthaalouders (42,9%) weigerde deel te nemen aan het onderzoek.

In de berekening van het huidige percentage weigeringen werd enkel rekening gehouden met de weigeringen omwille van redenen die niet als onmogelijkheden kunnen benoemd worden⁵, zie Tabel 3.

⁵ Bv. Willen niemand die op hun vingers komt kijken, te belastend voor de ouders, kinderen onwennig met 'vreemde in de opvang', dienstverantwoordelijke heeft onthaalouder niet kunnen overtuigen, gelooft niet in het belang van pedagogische kwaliteit onder 3 jaar, te druk, geen zin, er is al teveel controle, doet niet mee omwille van negatieve ervaringen met K&G en Zorginspectie, reeds deelgenomen aan andere onderzoeken, ...

179 opvanglocaties konden 'onmogelijk' deelnemen omwille van:

- (90) stopzettingen⁶
- (35) fouten in het databestand⁷
- (11) medische redenen
- (7) wijzigingen⁸
- (19) onbereikbaarheid
- (17) andere redenen⁹.

Deze 179 'onmogelijkheden' werden, in tegenstelling tot in de testfase¹⁰, niet meegenomen in de berekening van het percentage weigeringen.

Tabel 3. Gedetailleerd overzicht van weigeringen per opvangtype

	ZKDV	EKDV	AOO	ZOO	TOTAAL
# Drogreden	20	10	27	75	132
# Stop	3	1	34	52	90
# Fout in databestand	13	2	6	14	35
# Ziekte	2	0	6	3	11
# Onbereikbaar	2	1	3	13	19
# Wijziging opvangtype	0	3	3	1	7
# Andere	1	1	9	6	17

We kunnen besluiten dat, zoals vooropgesteld, in 400 leefgroepen werd geobserveerd, met een gelijke verdeling per opvangtype (100). We merken vooral een 'uitval' bij de zelfstandige onthaalouders met attest van toezicht. Om deze reden zijn in de data-analyse de gegevens gewogen zodat elke opvangvorm voor haar juiste aandeel in de totale Vlaamse kinderopvang meetelt.

⁶ Bv. Enkel nog sporadische opvang omwille van leeftijd, bolt uit en neemt geen nieuwe kinderen meer aan, medische redenen, opvang van laatste kind, enkel nog opvang van kleinkinderen, ...

⁷ Bv. Enkel buitenschoolse opvang, Franstalige werking, enkel opvang in vakantieperiode, ...

⁸ Bv. Net aangesloten bij een dienst voor onthaalouders (overgang van ZOO naar AOO)

⁹ Bv. Familiale redenen, wil opvang sluiten, ...

¹⁰ In de testfase werden 'onmogelijkheden' beschouwd als 'weigeringen', o.a. omdat de redenen voor niet deelname niet consequent werden geregistreerd. De algemene daling van het percentage weigeringen dient dus te worden genuanceerd.

2.4 Beschrijving van de steekproef

In Tabel 4 geven we een beknopte beschrijving van de geobserveerde leefgroepen. Dit zijn algemene gegevens op basis van een voormiddag observeren.

Tabel 4. Algemene gegevens m.b.t. kinderen en kinderbegeleiders in geobserveerde leefgroepen

		M	SD	min	max	
Grootte	Aantal kinderen tijdens observatie	8	4	1	23	
	Aantal medewerkers	# kinderbegeleiders	1.6	.75	1	5
		# in opleiding	0.18	.44	0	2
		# andere	0.13	.48	0	6
	Adult child ratio	5	1.9	1	14	
Leeftijd kinderen	Jongste kind	9 maand	5.5	0	30	
	Oudste kind	26 maand	5.7	6	72	

Tijdens de observaties waren er in de gezinsopvang gemiddeld 5 kinderen aanwezig, in de groepsopvang waren gemiddeld 11 kinderen aanwezig in de geobserveerde leefgroep.

In de gezinsopvang was het gemiddeld aantal kinderen per begeleider 5.13 tijdens de observaties. In de groepsopvang was de ratio gemiddeld 5.39 kinderen per begeleider in de geobserveerde leefgroep.

In de rapportage van de resultaten wordt het onderscheid gemaakt tussen opvanglocaties die werken volgens inkomenstarief of niet. De onderverdeling naar IKT/niet IKT is gebaseerd op het subsidiekenmerk van de opvanglocatie. Er zijn 4 subsidiekenmerken.

1. Geen: de opvanglocatie voldoet aan geen enkele subsidievoorwaarde.
2. Basis: de opvanglocatie voldoet enkel aan de voorwaarden voor een basissubsidie.
3. Enkel basis + inkomenstarief: de opvanglocatie voldoet zowel aan de voorwaarden voor de basissubsidie als de subsidie voor inkomenstarief, maar niet aan de voorwaarden van de plussubsidie. Kinderen die worden opgevangen in deze locatie betalen volgens het systeem inkomenstarief.
4. Basis + inkomenstarief + plussubsidie: de opvanglocatie voldoet zowel aan de voorwaarden voor de basissubsidie, de subsidie voor inkomenstarief en de plussubsidie. Kinderen die worden opgevangen in deze locatie betalen volgens het systeem inkomenstarief.

Het subsidiekenmerk van de locatie geeft aan aan welke subsidievoorwaarden de opvanglocatie voldoet. Het voldoen aan de subsidievoorwaarden betekent niet altijd dat de locatie hiervoor een subsidie ontvangt. Of een opvanglocatie hiervoor een subsidie krijgt, valt hier niet uit af te leiden. Tabel 5 geeft een overzicht van de aantallen IKT en geen IKT-locaties in de steekproef.

Tabel 5. Overzicht van de verdeling IKT/niet IKT per opvangvorm

Gezinsopvang (N = 200)		Groepsopvang (N = 200)	
Geen IKT (N = 27)	IKT (N = 173)	Geen IKT (N = 80)	IKT (N = 120)

3. Het instrumentarium

3.1 Praktische aanpak van het observatiebezoek

Bij de nulmeting waren zeven getrainde en geaccrediteerde observatoren betrokken. Elke observator bezocht in de voormiddag een leefgroep; in de namiddag werden geselecteerde opvanglocaties gecontacteerd, postpakketten verstuurd, data van de observaties ingeput.

We gebruikten een vast protocol waarin zowel de scanning van welbevinden en betrokkenheid als de CLASS vier maal werd afgenomen en er drie keer geturfd werd welke activiteiten plaats vonden. Aan het einde van de voormiddag werd de omgeving gescoord op basis van observaties gedurende de hele voormiddag en een afrondend gesprek.

Concreet zag de planning van een voormiddag er grosso modo als volgt uit:

Tabel 6. Scenario van een voormiddagobservatie

Uur	Observatie
8.30	Start: kennismaking met verantwoordelijke, kinderbegeleiders, kinderen
8.50	Scanning 1: welbevinden en betrokkenheid
9.00	CLASS 1: emotionele en educatieve ondersteuning
9.15	Activiteitenlijst 1
9.35	Scanning 2: welbevinden en betrokkenheid
9.45	CLASS 2: emotionele en educatieve ondersteuning
10.00	Activiteitenlijst 2
10.20	Scanning 3: welbevinden en betrokkenheid
10.30	CLASS 3: emotionele en educatieve ondersteuning
10.45	Activiteitenlijst 3
11.05	Scanning 4: welbevinden en betrokkenheid
11.15	CLASS 4: emotionele en educatieve ondersteuning
11.45	Beoordelingsschalen van de omgeving
12.00	Afronding: bevraging, overlopen context- en oudervragenlijst, indien gewenst afrondend gesprek met kinderbegeleiders en eventueel verantwoordelijke

3.2 Overlap

Net zoals in de testfase werd in een aantal leefgroepen met twee observatoren geobserveerd. Doel van deze overlap was om de betrouwbaarheid van de scores na te gaan. In totaal werden 44 leefgroepen door twee onderzoekers tegelijkertijd bezocht, zowel bij groeps- als bij gezinsopvang (zie Tabel 7¹¹).

Tabel 7. Overzicht van overlaps per opvangtype

	AOO	ZOO	EKDV	ZKDV
# overlap	4	8	16	16

¹¹ In 29 van deze leefgroepen werd de CLASS Toddler gebruikt om te observeren; de CLASS Infant werd 15 keer gebruikt.

3.3 Afname van het instrumentarium

a. Scanning van welbevinden en betrokkenheid

Voor de scanning van welbevinden en betrokkenheid werden de Leuvense schalen voor Welbevinden en Betrokkenheid, ontwikkeld aan het ExpertiseCentrum ErvaringsGericht Onderwijs, KU Leuven¹², gebruikt.

Tijdens de observatievoormiddag werden vier observatiecycli uitgevoerd met telkens vijf kinderen. Dat hoeven niet noodzakelijk elke cyclus verschillende kinderen te zijn. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de scanningprocedure, en meer bepaald de 'quickscan'. Elk kind wordt telkens één minuut geobserveerd, waarna een score voor welbevinden en betrokkenheid (op een vijfpuntenschaal) toegekend wordt. Dit leidt tot een totaalscore per indicator (welbevinden en betrokkenheid), gebaseerd op alle toegekende scores, met een maximum van 20 kinderen¹³.

We beschrijven hier de verzamelde observatiedata. Voor meer achtergrondinformatie over het gebruikte instrumentarium verwijzen we naar Deelrapport 2. Een uitgebreid methodologisch rapport is te vinden in Deelrapport 8. De resultaten van de scanning van welbevinden en betrokkenheid is terug te vinden in Deelrapport 9.

De observaties

In totaal zijn zowel voor welbevinden als voor betrokkenheid 6578 kinderen geobserveerd. Het aantal geobserveerde kinderen per cyclus schommelt tussen 1453 en 1729, zie Tabel 8.

Tabel 8. Aantal geobserveerde kinderen voor welbevinden en betrokkenheid per cyclus

Kind	N geobserveerde kinderen					Totaal
	1	2	3	4	5	
Cyclus 1	396	385	355	308	251	1695
Cyclus 2	398	387	360	305	251	1701
Cyclus 1	395	390	368	316	260	1729
Cyclus 2	349	340	305	257	202	1453
						6578

In de gezinsopvang zijn 2980 [45%] kinderen geobserveerd, in de groepsopvang 3598 [55%] kinderen, zie Tabel 9.

Tabel 9. Aantal geobserveerde kinderen voor welbevinden en betrokkenheid per opvangvorm

	Gezinsopvang	Groepsopvang
N geobserveerde kinderen	2980 [45.30%]	3598 [54.70%]

In de procedure is uitgegaan van 4 cycli waar telkens 5 verschillende kinderen geobserveerd worden. In de praktijk lukt dit niet altijd: een aantal cycli zijn weggevallen (bv. omdat er bij de start van de observatie nog geen kinderen zijn, omdat alle aanwezige kinderen in hun bed liggen,...), maar ook binnen een cyclus zijn niet steeds 5 kinderen geobserveerd (bv. kinderen die in de loop van de cyclus gaan slapen, er zijn minder dan 5 kinderen aanwezig, ...). Die kans is groter in de gezins- dan in groepsopvang. Hoewel er meer cycli werden afgewerkt in de gezinsopvang, ligt het totaal aantal scores in de groepsopvang hoger.

¹² De omschrijving van de schaalwaarden is onder andere terug te vinden in Laevers, et. Al. (2005). *Ziko. Zelfevaluatie-Instrument voor welbevinden en betrokkenheid van Kinderen in de Opvang*. Brussel: Kind & Gezin.

¹³ Elk kind wordt per observatiecyclus maximaal éénmaal geobserveerd. Dit betekent dat, als er minder dan vijf kinderen aanwezig zijn (bijv. kinderen die te slapen gelegd worden,...) het maximaal aantal geobserveerde kinderen lager ligt.

De eerste drie cycli zijn in zo goed als elke observatie uitgevoerd. De vierde cyclus werd in 51 leefgroepen niet afgewerkt, wellicht omwille van het aanbreken van het eetmoment. De 'uitval' is het minst groot bij de gezinsopvang (10 keer niet uitgevoerd) en het grootst in de groepsoopvang (21 keer niet uitgevoerd). De kleinere groepen in de gezinsopvang maakte het wellicht makkelijker om alle cycli af te werken, maar bracht ook met zich mee dat er niet steeds 5 kinderen per cyclus konden worden geobserveerd, zie Tabel 10.

Tabel 10. Aantal uitgevoerde cycli per opvangvorm

	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal	N geobserveerde Kinderen
Cyclus 1	199	198	397	1695
Cyclus 2	198	200	398	1701
Cyclus 3	199	198	397	1729
Cyclus 4	190	179	369	1453
TOTAAL	786	775	1561	6578

Tabel 11 en 12 geven een beeld over het aantal binnen/buitenobservaties. In 94.8% van de leefgroepen is geen enkele cyclus buiten afgenomen. In 5.2% zijn er één of meerdere cycli buiten uitgevoerd. In twee leefgroepen [0.5%] worden twee cycli buiten geobserveerd, in 19 leefgroepen [4.8%] is er sprake van één buitenobservatie. Het onderscheid tussen binnen- en buitenobservaties wordt niet verder meegenomen in analyses omdat nagenoeg alle observaties binnen plaatsvonden.

Tabel 11. Plaats van observatie van welbevinden en betrokkenheid per cyclus

	Binnen	Buiten	Binnen en buiten	Totaal aantal cycli
Cyclus 1	395 [99.5%]	1 [0.3%]	1 [0.3%]	397
Cyclus 2	385 [96.7%]	7 [1.8%]	6 [1.5%]	398
Cyclus 3	383 [96.5%]	10 [2.5%]	4 [1.0%]	397
Cyclus 4	361 [97.8%]	5 [1.4%]	3 [0.8%]	369
TOTAAL	1524 [97.6%]	23 [1.5%]	14 [0.9%]	1561

Tabel 12. Plaats van observatie van welbevinden en betrokkenheid per opvangvorm

	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal
Binnen	775	749	1524
Buiten	11	12	23
Binnen & buiten	9	5	14
TOTAAL	795	766	1561

b. Emotionele en educatieve ondersteuning

De emotionele en de educatieve ondersteuning zijn twee essentiële, van elkaar te onderscheiden dimensies van de pedagogische proceskwaliteit. Wij meten ze aan de hand van de Classroom Assessment Scoring System®, kortweg CLASS.

Een CLASS cyclus bestaat uit 15-tal minuten observeren, gevolgd door een 10/15-tal minuten waarin de scores worden toegekend. Dit gebeurt in totaal vier keer, tenzij de observatie vroegtijdig wordt beëindigd (bv. kinderen gaan slapen).

Rekening houdend met de leeftijd van de kinderen werden de interacties tussen kinderen en kinderbegeleiders geobserveerd met:

- de CLASS Infant (de helft of meerderheid van de aanwezige kinderen is jonger dan 18 maanden);
- de CLASS Toddler (de meerderheid van de aanwezige kinderen is ouder dan 18 maanden).

We beschrijven hier de verzamelde observatiedata. Voor meer achtergrondinformatie over het gebruikte instrumentarium verwijzen we naar Deelrapport 2. Een uitgebreid methodologisch rapport is te vinden in Deelrapport 8. En de resultaten van de emotionele en educatieve ondersteuning is terug te vinden in Deelrapport 10.

De observaties

Tabel 13 toont het aantal keer dat er met de CLASS werd geobserveerd. Daarnaast geven we in Tabel 14 ook de CLASS verdeling naar opvangvorm weer.

Tabel 13 Aantal afgewerkte CLASS-cycli voor CLASS Infant en CLASS Toddler

	CLASS Infant	CLASS Toddler	TOTAAL
Cyclus 1, 2, 3	167	233	400
Cyclus 4	156	220	376

Tabel 14. Aantal CLASS Infant en CLASS Toddler observaties per opvangvorm

Opvangvorm	CLASS Infant		CLASS Toddler	
	Cyclus 1,2,3	Cyclus 4	Cyclus 1,2,3	Cyclus 4
Gezinsopvang	89	84	111	105
Groepsopvang	78	72	122	115
Totaal	167	156	233	220

c. De omgeving

De omgeving wordt gemeten aan de hand van de MeMoQ-omgevingsschalen, ontwikkeld binnen het MeMoQ-project. De focus van de omgevingsschalen ligt op de rijkdom van het aanbod, een doeltreffende organisatie en de variatie aan ervaringsgebieden die aan bod komen (geobserveerd via de variatie aan activiteiten)¹⁴. De MeMoQ-omgevingsschalen bestaan uit twee onderdelen: enerzijds Beoordelingsschalen en anderzijds een Activiteitenlijst.

De 15 indicatoren van de Beoordelingsschalen worden gescoord op een vijfpuntenschaal. Score 1 en 2 zijn laag, score 3 is matig en score 4 en 5 zijn hoog. De scores op de indicatoren geven vervolgens (per drie indicatoren) aanleiding tot een score op een dimensie (uitgedrukt op een zevenpuntenschaal). De Beoordelingsschalen worden steeds éénmaal per observatie ingevuld op het einde van de voormiddag, gebaseerd op alle indrukken van de voormiddag en een afrondend gesprek.

De activiteitenlijst is een aanvinklijst, bestaande uit 6 clusters met in totaal 20 activiteitenrubrieken. Na de eerste 3 Class-cycli wordt telkens een activiteitenlijst ingevuld. Na afname van de Class stipt men in de activiteitenlijst aan welke activiteiten men waargenomen heeft gedurende die CLASS-ronde en in welke mate ze begeleid werden. Aangezien CLASS-cyclus 4 veelal het eetmoment is, werd de activiteitenlijst niet meer ingevuld na deze vierde ronde.

We beschrijven hier de verzamelde observatiedata. Voor meer achtergrondinformatie over het gebruikte instrumentarium verwijzen we naar Deelrapport 2. Een uitgebreid methodologisch rapport is te vinden in Deelrapport 8. De resultaten van de omgeving zijn terug te vinden in Deelrapport 11.

De observaties

We beschikken over 400 ingevulde Beoordelingsschalen. Nagenoeg alle Beoordelingsschalen (397) zijn ingevuld voor de binnenruimte. Eén Beoordelingsschaal is ingevuld voor de buitenruimte, één is ingevuld voor de combinatie binnen & buiten. Eenmaal is het onbekend of de schaal binnen of buiten is ingevuld.

We beschikken over 1170 ingevulde activiteitenlijsten. Daarvan is de meerderheid (1137, 97%) binnen ingevuld. Daarnaast zijn er 24 (2%) buiten ingevuld en 9 (1%) binnen en buiten. In Tabel 15 geven we de verdeling per opvangvorm weer.

Tabel 15. Aantal ingevulde Activiteitenlijsten per opvangvorm

	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal
Activiteitenlijst 1	198	199	397 [99.3%]
Activiteitenlijst 2	199	198	397 [99.3%]
Activiteitenlijst 3	191	185	376 [94.0%]
Totaal	588	582	1170 [97.5%]

In totaal zijn er 488 (41.7%) activiteitenlijsten ingevuld in groepen waar een CLASS Infant is gebruikt (meerderheid van de groep is jonger dan 18 maanden) en 682 (58.3%) activiteitenlijsten waar de CLASS Toddler is afgenomen (meerderheid van de groep is ouder dan 18 maanden). In detail geeft dit het volgende beeld:

¹⁴ Bij rijkdom van het aanbod gaat het om een kindgerichte indeling en invulling van de ruimte en de uitbreidingen op dit basismilieu met extra materialen en activiteiten. Bij organisatie gaat het om de dagstructuur, de inzet van begeleiders en de mate dat kinderen zelf initiatief kunnen nemen. De diversiteit aan ervaringsgebieden is in kaart gebracht via een Activiteitenlijst met 20 soorten activiteiten, geclusterd in zes categorieën.

Tabel 16. Aantal ingevulde Activiteitenlijsten per opvangvorm en leeftijd

	Gezinsopvang		Groepsopvang		Totaal
	Infant	Toddler	Infant	Toddler	
Activiteitenlijst 1	88	110	77	122	397
Activiteitenlijst 2	88	111	77	121	397
Activiteitenlijst 3	86	105	72	113	376
Totaal	262	326	226	356	1170

d. Contextbevraging

Binnen het MeMoQ-project werd een contextvragenlijst ontwikkeld. Het is een bevraging van de structurele kwaliteitskenmerken die een belangrijke invloed kunnen uitoefenen op de proceskwaliteit. Het gaat om structurele kenmerken van de opvanglocatie (opvangvorm, subsidietrap, grootte, geschiedenis, structuur) en van de leefgroep die geobserveerd wordt.

De 400 verantwoordelijken¹⁵ van de opvanglocaties kregen de mogelijkheid om de vragenlijst online of op papier in te vullen. De vragenlijst wordt vooraf op papier en online bezorgd aan de verantwoordelijke. Op het einde van het observatiebezoek wordt de ingevulde vragenlijst nog eens overlopen, om te kijken of de verantwoordelijke nog vragen heeft.

We beschrijven hier het verloop van de afname. Voor meer achtergrondinformatie over het gebruikte instrumentarium verwijzen we naar Deelrapport 2. Een uitgebreid methodologisch rapport is te vinden in Deelrapport 8. De resultaten van de contextbevraging zijn terug te vinden in Deelrapport 12.

De respons

Met een respons van 93.8% hebben we daarbij gegevens verzameld van bijna alle locaties waarin we een leefgroep observeerden. Van vier onthaalouders kregen we geen vragenlijst terug, vanuit de groepsopvang missen we 21 vragenlijsten (zie Tabel 17). Er werden 3 vragenlijsten ingevuld door verantwoordelijken die niet deelnamen aan het onderzoek, deze worden niet meegenomen in verdere analyses. Ook de leefgroepen waarvan de contextvragenlijsten ontbraken, zijn niet meegenomen in de multivariate analyses waar de verbanden tussen structurele kenmerken en pedagogische kwaliteit zijn nagegaan.

55.47% van de vragenlijsten werd op papier (N = 208) ingevuld, 167 vragenlijsten werden online ingevuld (44.53%). In de gezinsopvang was er een voorkeur voor de papieren versie (66.2% vulde op papier in, 33.8% online), in de groepsopvang koos men eerder voor de online versie (56.4% online, 43.6% op papier).

Tabel 17. Respons contextvragenlijsten per opvangvorm

	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal
# uitgedeeld	200	200	400
# ontvangen	196	179	375
Respons rate	98.0%	89.5%	93.8%

¹⁵ Er was 1 'master'versie van de contextvragenlijst. Deze werd beperkt aangepast naar de 2 opvangvormen. Zie Deelrapport 2.

e. Ouderbevraging

Aan de hand van de MeMoQ-vragenlijst werden ouders bevraagd over hun demografische gegevens, hun zoekproces en hun perceptie van de kinderopvang.

De ouders kregen de mogelijkheid om de vragenlijst online of op papier in te vullen. De papieren versie was ook beschikbaar in het Engels, Frans en Turks.

We beschrijven hier het verloop van de afname. Voor meer achtergrondinformatie over het gebruikte instrumentarium verwijzen we naar Deelrapport 2. Een uitgebreid methodologisch rapport is te vinden in Deelrapport 8. De resultaten van de ouderbevraging zijn terug te vinden in Deelrapport 13.

De respons

Alle ouders uit de bezochte leefgroepen kregen een vragenlijst in de taal die de verantwoordelijke voor hen had opgegeven. In totaal zijn er 4892 vragenlijsten verdeeld, waarvan we 3172 ingevulde exemplaren uit 384 leefgroepen ontvingen¹⁶. Dit vertegenwoordigt een respons rate van ongeveer 65% (zie Tabel 19).

Tabel 18. Respons ouderbevraging per opvangvorm

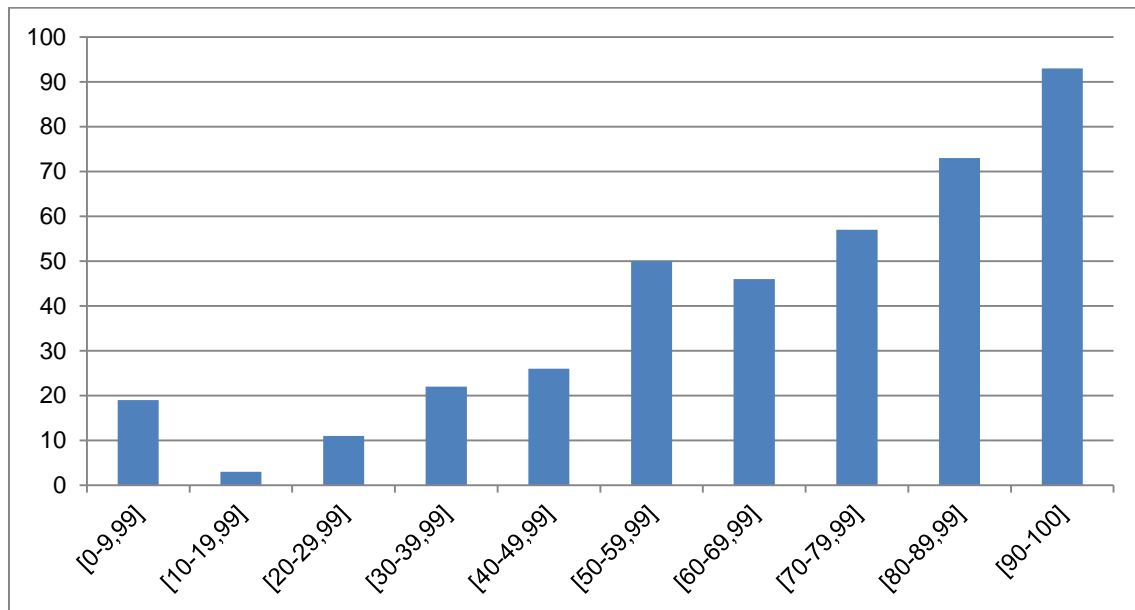
	Gezinsopvang	Groepsopvang	Totaal
# Uitgedeeld	1515	3377	4892
# Ontvangen	1154	2016	3172
Respons rate	76%	59.7%	64.8%

Van 16 bezochte leefgroepen kregen we geen oudervragenlijsten terug: 6 leefgroepen in de gezinsopvang en 10 leefgroepen in de groepsopvang. Van 79 leefgroepen kregen we daarentegen alle uitgedeelde vragenlijsten terug: 64 leefgroepen met gezinsopvang en 15 leefgroepen met groepsopvang.

Onderstaande Figuur 1 geeft een overzicht van de respons rate op niveau van de leefgroepen. Van 19 leefgroepen kregen we minder dan 10% van de oudervragenlijsten terug. Van 62 leefgroepen kregen we tussen de 10% en de 50% van de vragenlijsten terug; van 226 leefgroepen kregen we tussen de 50% en de 90% terug. Van 93 leefgroepen kregen we bijna alle oudervragenlijsten terug (tussen de 90% en 100%).

¹⁶ Voor zes online ingevulde vragenlijsten was het onmogelijk om een link te vinden met een bezochte opvanglocatie; deze nemen we niet mee in de berekening van de respons rate en de verdere analyses.

Figuur 1. Overzicht van respons rate (in %) op niveau van de leefgroep

De overgrote meerderheid van de oudervragenlijsten werd op papier ingevuld (N = 2823, 89%); slechts 349 (11%) vragenlijsten zijn online ingevuld. De digitale vragenlijst was enkel beschikbaar in het Nederlands. De meerderheid van de ontvangen papieren vragenlijsten betrof de Nederlandstalige versie, maar we kregen ook anderstalige vragenlijsten terug. De verdeling ziet er als volgt uit:

- Nederlands: 3028 (95.5%)
- Frans: 98 (3.1%)
- Engels: 42 (1.3%)
- Turks: 4 (0.1%)¹⁷

¹⁷ Engels: 8 gezinsopvang, 34 groepsopvang; Frans: 38 gezinsopvang, 59 groepsopvang, 1 onbekend; Turks: 0 gezinsopvang, 4 groepsopvang.

4. Adviezen voor vervolgonderzoek

Frequentie van wetenschappelijke meting

Om longitudinaal na te gaan wat evoluties zijn in pedagogische kwaliteit en wat de impact is van beleidsbeslissingen en andere evoluties in de sector adviseren we om een dergelijke meting op geregelde tijdstippen te herhalen. In Nederland doet men om de vijf jaar een kwaliteitsmeting in het NCKO-onderzoek. Ook ons lijkt dit een geschikte frequentie om de kwaliteitsmeting in Vlaanderen te herhalen.

In functie van toekomstige metingen willen we op basis van onze ervaring enkele adviezen meegeven:

Samenwerking met de sector

Het is bijzonder waardevol gebleken om te werken met een klankbordgroep die de sector vertegenwoordigt. In de toekomst kan nog meer geprobeerd worden om de hele sector te laten vertegenwoordigen. Zo was bijvoorbeeld de vroegere zelfstandige sector weinig aanwezig in de klankbordgroep.

Steekproeftrekking

De steekproef van de nulmeting was gebaseerd op een indeling van de kinderopvang die vandaag niet meer relevant is. Bovendien blijkt bij weging het aandeel van de voorheen “zelfstandige” onthaalouders nagenoeg te verdwijnen in de data-analyse. Daarom lijkt het ons kosten-efficiënter om een kleinere steekproef te trekken, bestaande uit:

- 100 groepsopvang
- 100 gezinsopvang

We mogen aannemen dat als die at random geselecteerd worden, de verhouding met en zonder IKT in de steekproef correct in verhouding tot hun aandeel in de populatie zal zijn. Kleine verschillen kunnen dan nog altijd via weging opgelost worden.

Indien het beleid – of de evoluties in de sector – in de toekomst aanleiding geven tot een toename van de samenwerkende onthaalouders, dan adviseren we om ze niet meer samen te nemen met de groepsopvang, zoals in deze nulmeting gebeurd is. Indien zij een te groot percentage van de steekproef groepsopvang uitmaken, zou dat immers de structuurkenmerken van die deelverzameling kunnen vertroebelen voor verdere analyses.

Contactname

In de nulmeting werd veel tijd geïnvesteerd in het motiveren van opvanglocaties om deel te nemen aan de nulmeting. Dit heeft zeker geloond. De 3 fasen van contactname zijn erg belangrijk. De brief van de minister gaf de geselecteerde opvanglocaties de kans om al te wennen aan het idee van het onderzoek, ze konden hun vragen voorbereiden tegen het telefonisch gesprek. Tijdens de telefonische contactname bleek dat verantwoordelijken nood hebben aan een persoonlijk contact, iemand die hen duidelijk vertelt wat het onderzoek precies inhoudt, iemand die hen een antwoord geeft op hun persoonlijke vragen. Een informerende brief alleen is zeker niet voldoende. Na het telefoongesprek kregen opvanglocaties alle gemaakte afspraken nog eens toegestuurd per mail of per post. Zo waren er zeker geen misverstanden en had de betrokkene alle praktische afspraken op papier.

Het contact tijdens de observatie is ook erg belangrijk. Als onderzoekers probeerden we steeds bij aankomst eerst een informele babbel te hebben met de verantwoordelijke en begeleiders van de te observeren groep. Zo konden we hen meestal al wat geruststellen en de aanwezige zenuwen wegnemen. We vroegen steeds waar we ons in de ruimte mochten zetten, en gaven aan dat ze steeds hun vragen konden stellen. Ook voor de kinderen was de nodige aandacht. Door met hen contact te maken, bleven we niet de ‘vreemde indringer’ en kon hun spel onbezorgd verder gezet

worden. Zowel naar de begeleiders als naar de kinderen probeerden we zeker niet afstandelijk over te komen.

Na afloop werd er steeds tijd gemaakt voor een kort gesprek over de observatie. Hier werd niet ingegaan op gegeven scores, wel werd er kwalitatief feedback gegeven op de verschillende geobserveerde aspecten.

De uitgevoerde observaties hebben meestal in positief klimaat kunnen plaatsvinden. De onderzoekers werden warm onthaald. Dat kwam zeker mede door de band die reeds werd opgebouwd tijdens de contactname. Een onaangekondigd bezoek zouden we niet adviseren. Men zag het vaak als een kans om deel te nemen aan de nulmeting. Dit is een houding die in de toekomst, als kwaliteitsmetingen meer ingeburgerd zijn, hopelijk nog zal groeien. In de toekomst kan nog meer beroep gedaan worden op pedagogische ondersteuners om het belang van een kwaliteitsmeting te onderstrepen.

Afname van het instrumentarium

Voor een grondige afname van het instrumentarium is het noodzakelijk dat de observatie in de voormiddag gepland wordt. In de namiddag is de groepsgrootte te wisselend door slapende kinderen en kinderen die naar huis gaan.

Het gebruikte instrumentarium heeft bewezen dat het, mits de nodige training en accreditatie, hanteerbaar is. Het is mogelijk om binnen de voorziene tijd het hele instrumentarium grondig af te nemen. De combinatie van de verschillende instrumenten maakt dat alle kwaliteitsaspecten werden meegenomen tijdens de observatie. Om de respons rate van de vragenlijsten te verhogen is het noodzakelijk om deze zowel digitaal als op papier aan te bieden.

5. Bijlagen

5.1 Aanmoedigingsbrief minister Jo Vandeuren

Vlaamse Regering

Jo Vandeuren
Vlaams minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin
Koning Albert II-laan 35 bus 90
1030 BRUSSEL
T 02 552 64 00
F 02 552 64 01
www.vlaanderen.be

uw bericht van	uw kenmerk	ons kenmerk	bijlagen
vragen naar/e-mail		telefoonnummer	datum
Marinte Smets		02/533 12 11	
martine.smets@kindengezin.be			

Betreft: deelname aan het wetenschappelijk onderzoek voor het meten van de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang van baby's en peuters

Geachte organisator,

Kwaliteit in de kinderopvang is voor ons belangrijk. Vandaag werkt u al dag in dag uit aan de pedagogische kwaliteit van uw opvang. U zorgt er voor dat er zo goed mogelijk wordt omgegaan met de kinderen en dat u goed samenwerkt met hun gezin.

Om deze werkelijkheid in kaart te brengen is een meting nodig die voor elke kinderopvang op dezelfde manier gebeurt. Met dit resultaat kan er dan verder aan de slag worden gegaan in functie van de optimale ontplooiing en ontwikkeling van de kinderen.

Hierbij wil ik U uitnodigen om deel te nemen aan een wetenschappelijke meting van de pedagogische kwaliteit in de kinderopvang van baby's en peuters. Deze eerste meting wil een algemeen beeld krijgen van de pedagogische kwaliteit in Vlaanderen. U bent één van de organisatoren die op toevallige wijze werd uitgekozen om deel te nemen aan deze meting.

Het resultaat van deze meting zal van onschatbare waarde zijn voor de hele kinderopvangsector. Dit onderzoek gaat na welke aspecten in de opvang bijdragen (of niet) tot de pedagogische kwaliteit, of er elementen samenhangen en welke. Met de eerste meting krijgen we ook een zicht op de mogelijkheden om de pedagogische kwaliteit verder uit te bouwen. Het is de bedoeling om dit om het aantal jaren te herhalen.

De meting gebeurt door een onafhankelijk team van onderzoekers van de Universiteit Gent (Vakgroep Sociale Agogiek) en Leuven (Expertisecentrum Ervaringsgericht Onderwijs) aan de hand van een wetenschappelijk instrument dat ontwikkeld werd. Het instrument werd al uitgetest in kinderopvanglocaties. Met dit instrument zullen de onderzoekers in uw opvang komen observeren. Aanvullend doen ze een bevraging. Meer uitleg over de concrete aanpak krijgt u wanneer de onderzoekers met u contact opnemen. Indien u intussen vragen hebt kan u naar de webstek van de onderzoekers gaan <http://www.memoq.ugent.be> of mailen naar jerojans.Janssen@UGent.be. U kan de onderzoekers ook bereiken op het telefoonnummer 09/264 62 95.

Bij het ontwikkelen van het wetenschappelijk instrument is men vertrokken van het pedagogische raamwerk dat ik in november 2014 heb voorgesteld. Dit pedagogische raamwerk beschrijft de aspecten die waardevol zijn bij het werken aan pedagogische kwaliteit. Op basis van dit wetenschappelijk instrument zal hetzelfde onderzoeksteam een instrument voor Zorginspectie uitbouwen. De resultaten van de meting waarvoor u bent uitgenodigd zijn belangrijk voor de uitbouw van dit instrument voor Zorginspectie. Hierin zal een norm bepaald worden die aangeeft wat het minimale kwaliteitsniveau is. Vervolgens komt er ook nog een instrument waarbij u zelf de pedagogische kwaliteit in uw opvang nog beter kan nagaan en verbeteren.

Als Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin steun ik de verschillende fases in dit hele proces ten volle. Ik doe dan ook een warme oproep om deel te nemen aan deze eerste wetenschappelijke meting. Door uw deelname wordt er voor gezorgd dat zowel gezins- als groepsopvang, kleine en grotere organisatoren voldoende vertegenwoordigd zijn. Alleen op deze manier kunnen we een betrouwbaar zicht krijgen op de pedagogische kwaliteit. Als u deelneemt, kunt u bovendien informeel aan de onderzoeker een eerste reactie vragen over de pedagogische kwaliteit in uw opvang zoals hij of zij ze inschat. U kunt op die manier vernemen wat de sterke punten van uw opvang zijn en waar u nog kunt aan werken, zonder dat dit gevolgen heeft voor uw vergunning of subsidiëring.

De informatie die bekomen wordt met de afname van het wetenschappelijk instrument zal in geen geval gebruikt worden voor het toezicht op of de opvolging van uw dossier. De resultaten worden door de onderzoekers anoniem verwerkt. Zij verbinden er zich toe om deze gegevens uitsluitend te gebruiken in

het kader van de verwerking. Zij maken nooit gegevens over individuele voorzieningen bekend, enkel de globale resultaten worden bekend gemaakt.

Vanuit internationaal onderzoek weten we dat opvang van hoge kwaliteit belangrijke positieve effecten heeft op kinderen. Ik engageer me daarom ook om met de resultaten van deze eerste meting aan de slag te gaan. Ik vind het belangrijk dat ik de kinderopvangsector van baby's en peuters waar nodig verder ondersteun in het werken aan pedagogische kwaliteit en dus aan het welzijn van elk kind en zijn gezin in de opvang.

Met vriendelijke groeten,

Jo Vandeurzen
Vlaams minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Gezin

5.2 Draaiboek 'Telefonisch overleg'

Start

Spreek ik met de verantwoordelijke? Naam:

Brief van de minister ontvangen?

Herhaling inhoud brief:

- Pedagogische kwaliteit in kaart brengen in opdracht van Kind & Gezin
- Wetenschappelijke nulmeting. Willen zicht krijgen op pedagogische kwaliteit in de kinderopvang in Vlaanderen. Hierbij onderzoeken: Welke zaken zijn echt belangrijk? Wat zijn de goede punten en de werkpunten? Ook belangrijk in functie van zelfevaluatie-instrument en inspectie-instrument. En dit voor de hele sector.

Inhoud deelname

- Duur: halve dag (voormiddag)
- Observatie: hoe kinderen zich voelen, hoe men met kinderen omgaat en kinderen onderling met elkaar, hoe de omgeving eruit ziet
- Vragenlijsten: 1 voor ouders (vergt wat werk om te verzamelen) en 1 voor u (de verantwoordelijke)
- Kort gesprek met u (niet alles is observeerbaar) en indien gewenst een bespreking van enkele eerste bevindingen

Vraag tot deelname

U bent geselecteerd. Bent u bereid om deel te nemen?

- NEE: Waarom niet?
- JA:

Praktische afspraken

- Datum voorstellen – indien een gegronde reden, samen op zoek gaan naar nieuwe datum
- Uur:
 - o aankomst omstreeks 8u30 → eerst tijd nemen om te 'wennen'
 - o einde omstreeks 12u-13u, afhankelijk van slaapritme van de kinderen, en of verantwoordelijke een gesprek wenst
- Locatie (juiste adres, overlopen telefoonnummer)
- Aantal observatoren (indien 2 observatoren)

Opvragen van gegevens van de opvanglocatie

- Grootte van de opvanglocatie
 - o Aantal kinderen
 - o Aantal leefgroepen in totaal
 - Samenstelling van de leefgroepen
 - Keuze voor de te observeren leefgroep – observator doet voorstel, indien een gegronde reden, samen op zoek gaan naar andere leefgroep
 - Aantal kinderen in de te observeren leefgroep
 - Aantal ouders ihkv oudervragenlijsten (rekening houden met broers/zussen in de groep, gescheiden ouders)
 - o Nederlands
 - o Frans
 - o Engels
 - o Turks
- Info over procedure: online of papieren versie, ouders warm maken, geschatte timing
- Contextvragenlijst: info over procedure: online of papieren versie, geschatte timing
 - Vragenlijsten worden bezorgd met de post in de loop van ...
 - Vragenlijsten worden opgehaald op dag van de observatie

Afronding

Bedanken voor deelname / tijd

Herhalen belangrijkste afspraken

Samenvattend draaiboek per post en mail

5.3 Samenvattend draaiboek bezorgd aan opvanglocatie na telefonisch overleg

Beste **naam verantwoordelijke**,

Wij belden u onlangs op in het kader van het onderzoeksproject 'MeMoQ'. Wij waren verheugd te horen dat we binnenkort in uw opvang mogen observeren.

We bezorgen u alvast volgende informatie:

- Meer informatie bij het project, het wetenschappelijk onderzoek (nulmeting) en het instrumentarium dat we hiervoor gebruiken.
- Overzicht van de praktische afspraken.
- De link naar de online vragenlijst voor de *verantwoordelijke* (door u in te vullen) – en de persoonlijke code die u hier dient in te vullen.
- De link naar de online vragenlijsten voor alle ouders uit de geobserveerde leefgroep.

Wij willen u alvast hartelijk bedanken voor uw inzet en betrokkenheid bij dit belangrijke onderzoeksproject.

Graag tot binnenkort.

XXX en het hele MeMoQ-team

Indien u nog vragen of opmerkingen hebt, aarzel dan niet om ons te contacteren via **mail XXX of telefonisch XXX**.

Wat is het onderzoeksproject 'MeMoQ'?

MeMoQ wil de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang voor baby's en peuters in kaart brengen. Dat betekent concreet dat we een antwoord zoeken op vijf vragen:

- Hoe voelen kinderen zich in de opvang en welke ervaringen doen ze er op?
- Hoe gaan kinderbegeleiders met kinderen om?
- Hoe ziet de omgeving eruit waar kinderen worden opgevangen?
- Welke invloed heeft de context (bv. gevolgde opleidingen, het aantal jaren dat je al werkt in de kinderopvang, enz.) op de pedagogische kwaliteit?
- Hoe beleven ouders de opvang?

Om deze vragen te beantwoorden voeren we een wetenschappelijke nulmeting uit. Daarvoor hebben we ook jouw hulp nodig.

Wat is een wetenschappelijke nulmeting?

Een wetenschappelijke nulmeting is een 'startpunt' in een reeks van onderzoeken naar de pedagogische kwaliteit van de Vlaamse kinderopvang voor baby's en peuters. Met deze eerste meting proberen we een beeld te krijgen van de situatie zoals ze nu is, om in de toekomst evoluties in de kwaliteit in Vlaanderen in kaart te kunnen brengen. Om hierover wetenschappelijk correcte uitspraken te kunnen doen, hebben we minstens 200 observaties in gezinsopvang en 200 observaties in groepsopvang nodig. De selectie van deze 400 opvanglocaties is door het toeval bepaald.

We willen in dit onderzoek niet enkel de huidige pedagogische kwaliteit in kaart brengen, we gaan ook op zoek naar verklaringen voor die kwaliteit. Wanneer alle observaties achter de rug zijn, beschikken we over voldoende informatie om verbanden te leggen tussen de verschillende verzamelde gegevens.

Deelname aan dit onderzoek is bepaald door het toeval. Dat betekent dat elke groepsopvang in Vlaanderen evenveel kans heeft om geselecteerd te worden. Zo zijn we er zeker van dat we in verschillende opvangsituaties terecht komen en we een realistisch beeld krijgen van de Vlaamse kinderopvangsector. Dit realistisch beeld krijgen is uitermate belangrijk, want de resultaten van de wetenschappelijke nulmeting zullen gebruikt worden voor het bepalen van normen (het onderscheid tussen voldoende en onvoldoende kwaliteit) voor het inspectie-instrument.

We zijn met andere woorden niet geïnteresseerd in de prestaties van jouw opvangvoorziening, maar we moeten deze wel eerst bestuderen om een beeld te kunnen schetsen van de hele sector. Alle gegevens die we bekomen via jouw deelname worden dus enkel anoniem gebruikt in functie van dit groter plaatje. Enkel de onderzoekers krijgen de individuele gegevens van jouw voorziening te zien en gaan hier vertrouwelijk mee om. We gebruiken jouw gegevens dus enkel binnen het onderzoek en zullen deze nooit doorgeven aan het beleid, Kind en Gezin of andere instanties.

Wat wordt er gemeten in jouw opvangvoorziening?

De onderzoekers zullen de volgende instrumenten gebruiken in jouw opvang: een observatie-instrument, een vragenlijst voor verantwoordelijke en een vragenlijst voor ouders. De onderzoekers die meewerken aan het project werden getraind in het afnemen van de instrumenten. Ze stellen zich tijdens het bezoek discreet op en zullen op een respectvolle manier en met oog voor privacy omgaan met de verzamelde gegevens.

Hieronder volgt een kort woordje uitleg over de verschillende instrumenten.

- Het observatie-instrument kijkt naar drie zaken:
 - (1) hoe kinderen zich voelen in de opvang (via welbevinden en betrokkenheid – ZIKO-scanning),
 - (2) de interacties tussen de kinderen onderling en met de begeleiders, en
 - (3) de omgeving waarin de kinderen worden opgevangen.Het observeren neemt een viertal uur in beslag. De observator zal gedurende een voormiddag onafgebroken observeren en notities maken. Bepaalde zaken die tijdens de observatie niet gezien konden worden, bespreken we nadien graag kort even met jou.
- Aan u als *verantwoordelijke* vragen we een vragenlijst in te vullen over een aantal contextfactoren die een invloed kunnen hebben op de kwaliteit van een opvangvoorziening. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 30 minuten.
Concreet worden vragen gesteld over volgende zaken:
 - De historiek van de opvang
 - De financiering
 - Opvangvorm
 - Gegevens over de kinderen (bv. aantal kinderen, thuistaal, geboorteland van moeder, ...)
 - Pedagogische kwaliteit
 - Samenwerking
 - Communicatie met ouders

Mogelijks vraagt het invullen van de vragenlijst wat voorbereidend opzoekwerk (bv. gegevens over de kinderen).

U kan deze vragenlijst digitaal invullen via: XXX

We willen u vragen deze vragenlijst in te vullen tegen de dag van observatie.

Tot slot vragen we aan alle *ouders* van de kinderen uit de geobserveerde leefgroep om een vragenlijst in te vullen waarbij hun beleving van de opvang in kaart gebracht wordt. Deze vragenlijst kunnen zij online of op papier invullen. We bezorgen u de papieren vragenlijsten en de enveloppes per post. De online vragenlijsten kunnen zij invullen via **XXX** - vragenlijst voor

de ouders – **groeps-/ gezinsopvang**. We willen u vragen deze link naar de ouders te mailen, dan kunnen zij dit met een eenvoudige muisklik invullen.

De deadline voor het invullen van de vragenlijst is dag van observatie. We zullen de gesloten enveloppes met daarin de ingevulde vragenlijsten vervolgens ophalen op de dag van de observatie. De online vragenlijsten komen automatisch bij ons terecht.

Hoe meer ouders de vragenlijst invullen, hoe correcter het beeld is dat we krijgen van hun beleving van de kinderopvang. U kan ons daarbij helpen. Graag vragen we je om ouders mee te motiveren om de vragenlijst in te vullen. Hier enkele tips die je hierbij kunnen helpen:

- Vertel ouders over dit onderzoek wanneer ze hun kind brengen of halen. Wijs hen erop dat dit een unieke kans is om hun stem over pedagogische kwaliteit in de kinderopvang te laten horen.
- Geef ouders de brief en de vragenlijst mee naar huis. Vertel hen hoe en waar ze de ingevulde vragenlijst kunnen terugbezorgen. Je kan ouders ook stimuleren om de vragenlijst online in te vullen door hen de link door te mailen.
- Benadruk dat je de antwoorden niet zult lezen en dat de antwoorden anoniem worden verwerkt.
- Zorg ervoor dat het verzamelpunt voor de vragenlijsten duidelijk zichtbaar is voor ouders en dat het deponeren van de vragenlijst onopvallend kan gebeuren.

Vanuit het hele onderzoeksteam willen we jou nogmaals hartelijk bedanken voor jouw deelname en inzet aan dit belangrijke onderzoeksproject. We kijken er naar uit jouw en de opvang binnenkort te mogen ontmoeten!

OVERZICHT VAN DE PRAKTISCHE AFSPRAKEN

Leefgroep / Locatie:

Datum observatie:

Uur:

Aantal observatoren:

Contactgegevens observatoren:

- Naam:
- E-mail:
- GSM:

Gegevens over de opvang:

Vragenlijst voor verantwoordelijke:

Online via: [link naar lime survey](#)

Uw persoonlijke code is: [opvangvorm_postcode_afkorting](#)

Enquête voor de ouders:

- Aantal Nederlandse vragenlijsten:
- Aantal Engelse vragenlijsten:
- Aantal Franse vragenlijsten:
- Aantal Turkse vragenlijsten:

Deadline voor het invullen van de vragenlijsten:

Vragenlijst voor verantwoordelijke: [dag van de observatie](#)

Enquête voor ouders: [enkele dagen voor de observatie](#)

Ophalen van de enquêtes: [dag van de observatie](#)

5.4 Bedankingsbrief

Beste,

Enige tijd geleden nam je deel aan de wetenschappelijke nulmeting van het MeMoQ-project . We willen je via deze weg hiervoor nogmaals hartelijk danken! Jouw tijd, inzet en engagement waren van cruciaal belang voor ons onderzoek.

Dankzij jouw deelname kunnen we een realistisch beeld schetsen van de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang van baby's en peuters.

De gegevens die we verzamelden via onze observaties, de oudervragenlijsten en de vragenlijst die je invulde worden momenteel geanalyseerd. Dit wordt een hele klus, die pas eind oktober afgerond zal zijn. We hopen je dan de resultaten van het MeMoQ-project per mail te bezorgen.

Nogmaals hartelijk dank voor de fijne samenwerking en om samen met ons te bouwen aan de pedagogische kwaliteit in de Vlaamse kinderopvang.

Met vriendelijke groeten,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'Ferre Laevers', followed by a long horizontal flourish.

Ferre Laevers, Michel Vandenbroeck en hun team

Heb je nog vragen, neem dan contact op met Hester Hulpia via Hester.Hulpia@UGent.be